

A fenntarthatóság értelmezése a pedagógia nézőpontjából

Fodor Éva

Eszterházy Károly Egyetem, Neveléstudományi Doktori Iskola

A téma jelentősége

Az ENSZ Környezet és Fejlődés Világbizottsága (ismertebb nevén Brundland Bizottság) által 1987-ben kiadott „Közös jövőnk” jelentés óta a fenntarthatóság a tudományos élet egyik fontos érdeklődési területe. A fenntarthatóság jelentősége abban rejlik, hogy – mint azt az elmúlt évtizedek tudományos eredményei igazolják – az emberiség jelenlegi életmódja nem tartható fenn hosszú távon. Ahhoz, hogy a fenntarthatóság a gyakorlatban is megvalósulhasson, mindenképpen szükséges változtatni azon a szemléleten, amely a jelenlegi problémákat eredményezte. E változás megvalósulásában kiemelkedő szerep hárul a pedagógiára: a felnövekvő generációk felkészítése nélkül aligha lehetséges egy, a fenntarthatóság elveinek megfelelő életvitel elérése. Annak érdekében, hogy világosan lássuk a fenntarthatóság pedagógiájának legfőbb céljait és feladatait, szükséges a fenntarthatóság fogalmát is megvizsgálnunk, esetleg újraértelmeznünk.

Definíciók

Közös jövőnk, 1987

E megfogalmazás értelmében a fenntartható fejlődés olyan célt jelöl, amely szerint a *jövő generációnak* legalább annyi – ha nem több – eséllyel és lehetőséggel kell rendelkeznie, mint a mainak, annak érdekében, hogy szükségleteit kielégíthesse. A szerzők elképzelésében megjelenik a felismerés: *a szükségletek kielégítéséhez korlátok is tartoznak*, vagyis a mindenkori szükségletek mibenlétének átgondolása elengedhetetlen. A szerzők felismerik a bolygó egyes részeire és régióira jellemző *különbségek fontosságát*, elfogadják és támogatják azt a lehetőséget, hogy az országok a fenntarthatóság elérésének érdekében különféle megközelítéseket és megoldásokat találjanak. A jelentés alapvetően *antropocentrikus megközelítést* tükröz: noha hosszasan elemzi a bioszféra egészének helyzetét, illetve hangsúlyozza az ember és természet harmonikus viszonyának fontosságát, kiindulópontnak mégis az embert tekinti.

Meadows és szerzőtársainak munkái, 1972, 1992, 2004

A szerzők műveikben elemzik a *globális problémákat*, valamint bemutatják egy általuk létrehozott *világmodell szimulációinak* eredményeit. A fenntarthatóságot elsősorban a *társadalom kontextusában* értelmezik, felismerik abban a *sokféleség fontosságát*, ezen kívül *nem értenek egyet a „nulla növekedés” közismert tézisével*. Meadows és szerzőtársai szerint a fenntarthatóság megvalósítása érdekében *szükség van szabályokra*, amelyek célja az, hogy *szabadságjogokat biztosítsanak*, vagyis a mértékletesség nem valamiféle szigorú, állami irányítás alatt álló kritériumot takar. A szerzők műveikben tisztázzák, hogy *szükségleteken és igényeken nem kizárólag gazdasági és anyagi vonatkozású dolgokat* értendők. Ahhoz, hogy a Meadowsék által javasolt értékrend megvalósulhasson, *egy konceptuális váltásra* volna szükség. Ehhez a szerzők az alábbi „eszközöket” javasolják: *jövőképalkotás, hálózatépítés, igazmondás, tanulás és szeretet*.

A Világ Tudományos Akadémiáinak Nyilatkozata, 2000

E definíció kiindulópontjának a jelen generáció *szükségleteit* tekinti, melyek kielégítése során azonban fontos szempont a *jövő generációira* vonatkozó lehetőségek és igények figyelembevétele. Az állásfoglalás *a bioszféra erőforrás voltát hangsúlyozza*, jóllehet kellő hangsúlyt fektet annak *megőrzésére*.

A definíciók kiegészítése

Gyulai (2012) szerint meg kell értenünk, hogy a növelés helyett csökkentésre, a gyorsítás helyett lassításra, az előre menekülés helyett pedig irányváltásra van szükség. A fenntartható fejlődés a társadalmi fejlődés kulturális irányváltásának tekinthető, ennek értelmében az irányváltáshoz szándék kell, annak megszületéséhez pedig belátás.

Bartus megfogalmazásában „a fenntarthatóságot biztosító felelősségi és döntési rendszernek a szubszidiaritás elvén kell alapulnia. Ez az elv azt mondja ki, hogy a felelősséget és a döntési lehetőséget akkor indokolt az egyes személyektől távolabb, magasabb intézményi szintre telepíteni, ha az alacsonyabb szint nem képes ellátni a feladatait.” (Bartus, 2013, 27. o.).

Herman **Daly** szerint a fenntarthatóság a folytonos szociális jólét elérését jelenti, mindezt azonban olyan növekedéssel elérve, melynek során az ökológiai eltartóképességet nem haladjuk meg (Gyulai, 2016).

A fenntarthatóság elvi keretei

1. A fenntarthatóság inkább társadalom-, mintsem természettudományi kérdés.
2. A szükségletek és igények átgondolása, illetve azok újraértelmezése szükséges.
3. A bioszféra erőforrás volta helyett az ember és bioszféra kapcsolatát érdemes a középpontba helyezni.
4. A fenntarthatósághoz vezető utat nem a növekedés, hanem a fejlődés jelenti.
5. Bizonyos, lehetőleg önként vállalt korlátozások szükségesek.
6. Az emberiségnek változtatnia kell a jelenlegi értékrendjén és szemléletmódján.
7. Az alkalmazkodás képessége elengedhetetlen a fenntarthatóság megvalósulásához.
8. A fenntarthatóság egy dinamikus egyensúlyi állapotként értelmezendő.
9. A sokféleség a fenntarthatóság fontos komponense.
10. A fenntarthatóság konfliktusos folyamat.
11. A fenntarthatóság megvalósításában elengedhetetlen szerepe van a pedagógiának.

Konklúzió

A fenntarthatóság az emberiség azon tudatos döntéseinek és az ezeket megvalósító cselekedeteinek összessége, melyekkel bizonyos rizikók elkerülését választja egy, a jelenleginél kedvezőbb jövő megvalósítása érdekében a bioszféra egésze számára.

A fenntarthatóság egy rugalmas fogalmi rendszerként értelmezhető, amely az egyes diszciplínák képviselőinek együttműködését kívánja meg. A fenntarthatóság egy konfliktusokkal és ellentmondásokkal teli, megvalósítását tekintve bonyolult és összetett terület; fontos tehát az emberek igényeinek és szükségleteinek újraértelmezése, valamint értékrendjének és szemléletmódjának megváltoztatása. Ebből adódóan bizonyos (lehetőleg önként vállalt) korlátozások alkalmazása szükséges; fontos azonban felismerni a tény, hogy ezek a korlátozások egyúttal számos lehetőséget is rejtenek magukban, nemcsak a jelen, hanem a jövő generációi számára is.

„A harmonikus fejlődés a fejlődés olyan formája, amely a jelen igényeinek kielégítése mellett nem fosztja meg a jövő generációit saját szükségleteik kielégítésének lehetőségétől.”
(Persányi, 1988, 68. o.)

„ (...) Fenntartható az a társadalom, mely generációkon keresztül fennmarad, működőképes, elég messzelátó, rugalmas és bölcs ahhoz, hogy fizikai vagy szociális eltartórendszerét ne tegye tönkre.”
(Meadows és mtsai, 2005, 253. o.)

„A fenntarthatóság az emberiség jelen szükségleteinek kielégítése, a környezet és természeti erőforrások jövő generációk számára történő megőrzésével egyidejűleg.”
(Gyulai, 2012, 6. o.)

„A fenntartható fejlődés megvalósítása nagyon is konfliktusos folyamat. Sokak megítélése szerint a világ nemhogy közeledne, de távolodik a fenntarthatóságtól.”
(Szlávik, 2013, 11. o.)

„Az üzenet világos, úgy kell ma élnünk, hogy holnap is élhessünk.”
(Gyulai, 2012, 7. o.)

A fenntarthatóság pedagógiája

A felnövekvő generáció felkészítése egyik kulcseleme a fenntarthatóság megvalósításának. Mindez viszont a pedagógia újraértelmezését teszi szükségessé. A fenntarthatóság pedagógiája olyan kihívásokra keres választ, amelyek egyrészt komplex és transzdiszciplináris megközelítést kívánnak, másrészt pedig ezekre a kihívásokra nincsenek olyan megoldások, amelyek minden körülmények között megfelelők és alkalmazhatók volnának. A megoldásra váró problémák összetettségéből adódóan rendkívül fontos az összefüggések felismerése, valamint az ezekre történő gyors és célzott reagálás.

A fenntarthatóság pedagógiájának legfontosabb célja, hogy segítse a felnövekvő generációt annak a gondolkodásmódnak a kialakításában, amelyben a kihívást jelentő feladatok megoldását tekintve nincsenek megkérdőjelezhetetlen kiindulópontok és megoldási módok, hanem ezek helyett az egyes problémák komplex természetéből kiinduló és azokra hosszú távon is megoldást kínáló, a bioszféra működésével harmonikus megoldások.

Felhasznált irodalom

Bartus Gábor (2013, szerk.): Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia. Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács, Budapest.

Gyulai Iván (2012): *A fenntartható fejlődés*. Ökológiai Intézet a Fenntartható Fejlődésért Alapítvány, Miskolc.

Meadows, D. H., Randers, J és Meadows, D. L. (2005): A növekedés határai harminc év múltán. Kossuth, Budapest.

Persányi Miklós, szerk. (1988): *Közös jövőnk*. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest.

Szlávik János (2013): *Fenntartható gazdálkodás*. Wolters Kluwer Compex Kiadó, Budapest.

World Conference of Scientific Academies (2000): *A világ tudományos akadémiainak nyilatkozata – Átmenet a fenntarthatóság felé*. Tokió, Japán, 2000. május 15-18.